

SELMA LAGERLÖF

Gamla Agneta

Ur *Drottningar i Kungahälla* (1899)

En gammal kvinna gick uppför bergstigen med små trippande steg. Hon var liten och tunn. Hennes ansikte var förbleknat och förvissnat, men ej hårt eller fårat. Hon kom i lång kappa och krusad mössa. Bönbok hade hon i handen och en kvist lavendel i näsduken.

Hon hade en stuga långt uppåt högfjället, där träden upphörde att växa. Den låg alldeles vid kanten av den breda gletschern, som förde sin isström från den snöklädda bergstoppen ned mot daldjupet. Där bodde den gamla alldeles ensam. Alla, som tillhört henne, voro döda.

Det var söndag, och hon hade varit i kyrkan. Men hur det nu kunde komma sig, så hade hon ej blivit glad utan vemodig av den vandringen. Prästen hade talat om döden och de osaliga, och detta hade gripit henne. Plötsligt hade hon påmint sig, att hon hört berättas i sin barndom, att många osaliga pinades i den eviga kölden på bergstoppen ovanför hennes boning. Hon påminde sig saga efter saga om dessa gletschervandrare, dessa outtröttliga skuggor, som jagades av de iskalla bergvindarna.

Hon kände med ens djup fasa för berget och tyckte, att hennes stuga låg fruktansvärt högt uppe. Om nu de, som osynliga färdas där på höjden av alpen, toge vägen utför gletscherna! Och hon, som var alldeles ensam!

Vid det ordet ensam togo hennes tankar en ännu bedrövligare riktning. Nu stod hon åter mitt inne i den sorg, som tärde henne alla dagar. Hon kände det hårt att vara så långt borta från människor.

»Gamla Agneta,» sade hon högt till sig själv, som det blivit hennes vana där i ödemarken, »du sitter uppe i din stuga och spinner och spinner. Du får slita och sträva alla dagens timmar för att ej förgås av hunger. Men är det någon, som har glädje av att du lever? Är det någon, gamla Agneta?

»Hade du en av de dina i livet, kunde det så vara. Bodde du längre ned åt bygden, vore du väl till glädje för någon. Så fattig, som du är, kunde du varken ta till dig hund eller katt, men du kunde väl ibland låna hus åt en tiggare. Du skulle inte bo så långt ur stråkvägen, gamla Agneta. Om du bara en enda gång finge ge en törstig vandrare en dryck vatten, så visste du ändå, att du levde till någon nytta.»

Hon suckade och sade sig, att inte ens bondkvinnorna, som lämnade henne spånad, skulle sörja hennes död. Nog hade hon sökt göra ett ärligt arbete, men det fanns väl många, som kunde göra det bättre. Hon kom i riktig gråt, då

hon besinnade, att herr kyrkoherden, som sett henne på samma plats i kyrkan under alla dessa Herrans år, kanske skulle tycka det vara alldeles lika gott, om hon vore där eller ej. »Jag är som en avliden,» sade hon, »ingen frågar efter mig. Jag kunde lika så gärna lägga mig att dö. Jag är redan förfrusen i kölden och ensamheten. Jag är hjärtfrusen, det är jag.»

»Kors ja, kors ja,» sade hon, ty nu var hon riktigt i farten, »om här bara funnes någon, som behövde mig, så skulle det väl ännu finnas värme i gamla Agneta. Men kan jag sticka strumpor åt stengetterna kanske eller bädda sängar åt murmeldjuren? Det säger jag dig,» sade hon och sträckte handen mot himmelen, »att du får skaffa mig någon, som behöver mig, annars lägger jag mig att dö.»

I detsamma kom en hög och allvarlig munk emot henne på gångstigen. Han slog sällskap med henne, därför att han såg, att hon var bedrövad, och hon berättade för honom om sin sorg. Hon sade, att hjärtat höll på att frysa bort i henne, och att hon skulle bliva som en av vandrarna på gletscherisen, om ej Gud gåve henne något att leva för.

»Det kan väl Gud göra,» sade munken.

»Ser du inte, att Gud är maktlös här uppe?» sade den gamla Agneta. »Här är ingenting annat än den kalla, tomma ödemarken.»

De kommo allt högre upp mot alpen. Mossan låg mjuk över hållarna, alpväxter med

ludna blad kantade stigen, högfället med klyftor och stalp med isfält och snömassor stodo framför dem så överhängande och tungt, att bröstet sammantrycktes. Då såg munken gamla Agnetas stuga alldeles under gletschern.

»Å,» sade han, »är det här du bor? Då är du inte ensam, här har du sällskap nog. Se bara!»

Munken satte ihop pekfingret och lillfingret, höll upp dem för gummans vänstra öga och bad henne att se mot berget. Men gamla Agneta ryste och slöt ögonen.

»Är det något att se där uppe, så vill jag alls inte se det,» sade gamla Agneta. »Bevare oss, bevare oss! Här kan vara hemskt nog i alla fall.»

»Ja, farväl då,» sade munken. »Det lär inte bjudas dig en annan gång att se något sådant.»

Gumman blev nyfiken, hon slog upp ögonen och skådade hän mot snöfälten. Hon såg ingenting underbart i förstone, men så började hon märka, hur det rörde sig där uppe. Hon såg vitt röra sig mot vitt. Vad hon trott vara dimma och dunst och blåvita skiftningar i isen, det var massor av osaliga, som pinades i den eviga kölden.

Lilla gumman Agneta stod och riste som ett löv. Det var allt så, som de gamle berättat i sina sagor. De döda vandrade där uppe i oändlig pina och ångest. De flesta voro insvepta i något långt vitt, men alla hade de nakna fötter och obetäckta huvuden.

Där var en oräknelig massa av dem. Flera och flera kommo fram, ju längre hon såg. Somliga gingo stolta och högresta, andra kommo svävande, som om de dansade över isfälten, men hon såg, hur de ena som de andra skuro sina fötter blodiga på taggar och iskanter.

Det var alldeles som i sagorna. Hon såg, hur de oupphörligen slöto sig intill varandra liksom för att få värme, men ögonblickligen skildes de åt, skrämnda av dödsnylan, som utströmmade från deras kroppar. Det var, som om kölden på berget kommit från dem, som om just de höllo snön osmält och dimman bitande.

Alla rörde sig ej, några stodo stilla i frysande förstening och tycktes ha stått så under åratal, ty snö och is hade hopat sig omkring dem, så att blott överkroppen syntes.

Ju längre den lilla gumman såg, desto lugnare blev hon. Rädslan övergav henne, men i dess ställe blev hon hjärtligen bedrövad över alla dessa plågade. Det var intet uppehåll i plågan, ingen vilostad för de sårade fötterna, som ilade fram över is, skärande som vässat stål. Och så de fröso, så de skälvde och huttrade av köld! De, som voro förstenade, och de, som kunde röra sig, alla fröso av svidande, skärande, outhärdlig köld.

Där voro många unga, gossar och flickor, men det var ingen ungdom i deras blåfrusna ansikten, det såg ut, som de lekte, men all glädje var död. De huttrade av köld, ryste och kröpo ihop som åldringar, medan deras nakna fötter

tycktes söka ut de mest vasskantade isstyckena att stiga på.

Det, som rörde henne mest, var att se dem, som lågo inbäddade i den hårda gletscherisen, och dem, som hängde som stora istappar ned från fjällsidorna.

Då tog munken bort sin hand, och gamla Agneta såg blott de tomma, nakna snöfälten. Några tunga ismassor lågo kringströdda här och där, men de omgärdade inga förstenade spöken. Den blå glansen på gletschern kom ej av infrusna kroppar. Vinden jagade några lätta snöflingor, ej andar.

Men hon var dock viss om att hon sett riktigt, och hon frågade munken:

»Är det tillåtet att göra något för dessa osaliga?»

Han svarade: »När har Gud förbjudit kärleken att öva gott eller barmhärtigheten att hugsvala?»

Därmed gick han, och gamla Agneta skyndade in i sin stuga och satte sig för att tänka. Hela kvällen grubblade hon över huru hon skulle kunna hjälpa de osaliga, som vandrade på gletschern. Hon hade ej tid att komma ihåg sin ensamhet.

Nästa morgon gick hon åter nedåt bygden. Hon log och var rask. Ålderdomen var ej mer så tung för henne. »De döda,» sade hon till sig själv, »fråga ej stort efter röda kinder och lätta fötter. De begära blott, att man kommer ihåg dem med

litet värme. Men på sådant kunna ej de unga tänka. Jo, jo men, var skulle de hädanfarna skydda sig mot dödens omätliga köld, om ej de gamla uppläte sina hjärtan för dem?»

Då hon kom till handelsboden, köpte hon där en stor knippa ljus, och hos en bonde beställde hon ett stort lass ved, men för att kunna betala detta, måste hon taga emot dubbelt så mycken spånad som vanligt.

Mot aftonen, då hon åter var hemma, läste hon många böner och sökte hålla sig modig med att sjunga fromma sånger. Men modet sjönk alltmer hos henne. Likafullt gjorde hon vad hon satt sig i sinnet att göra.

Hon bäddade sin säng i den inre kammaren av sin stuga. I den yttre reste hon upp ett stort fång ved i eldstaden och antände det. I fönstret ställde hon två ljus, stugdörren slog hon upp på vid gavel. Därpå gick hon och lade sig.

Hon låg i mörkret och lyssnade.

Jo, det var bestämt steg. Det var, som om någon kommit åkande nedåt gletschern. Det kom släpande och stönande. Det smög kring stugan, som om det ej tordes gå in. Tätt vid knuten stod det och huttrade.

Gamla gumman Agneta kunde ej härda ut med detta. Hon for upp ur bädden och ut i yttre kammaren, där ryckte hon igen dörren och låste den. Det var för mycket; kött och blod kunde ej uthärda!

Utanför stugan hörde hon tunga suckar och hasande steg som av ömma, såriga fötter. De släpade sig allt längre bort uppåt gletscherisen. Det hördes också en och annan snyftning, men det blev snart åter alldeles tyst.

Då blev gamla Agneta utom sig av ängslan. »Du är feg, du gamla nöt,» sade hon. »Brasan brinner ut och de dyra ljusen med. Skall allt vara förgäves bara för din eländiga feghets skull?» Och som hon sagt detta, steg hon upp än en gång, gråtande av fruktan, med klapprande tänder och darrande kropp, men ut i kammaren kom hon, och dörren fick hon upp.

Hon låg åter och väntade. Nu var hon inte rädd mer för att de skulle komma. Hon bara låg och ängslades för att hon skrämt bort dem, så att de ej skulle försöka att komma igen.

Då började hon ropa i mörkret som i de unga dagarna, då hon följde hjorden: »Mina små vita lamm, mina lamm i bergen, kommen, kommen! Kommen ned från klyftor och stalp, mina små, vita lamm!»

Då var det, som hade en hård vind från fjällen kommit och farit in i stugan. Hon hörde inga steg eller suckar, bara vindstötar, som brusade omkring knuten och veno in i stugan. Och det lät som om någon oupphörligen varnade: »Sch! Sch! Skräms inte! Skräms inte! Skräms inte!»

Hon hade en förnimmelse av att det yttre rummet var så packande fullt, att man trängdes

upp mot väggarna och höll på att spränga dem. Ibland var det, som om de därute skulle lyfta på taket för att få utrymme. Men alltid var det någon som viskade: »Sch! Sch! Skräm inte! Skräm inte!»

Då kände sig gamla Agneta lycksalig och lugn. Hon knäppte sina händer och somnade.

Om morgonen var det, som om det varit en dröm. Allt var sig likt i det yttre rummet, brasan var utbrunnen och ljusen med. Det fanns icke så mycket som en droppe talg i stakarna.

Så länge gamla Agneta levde, fortsatte hon att på detta sätt sörja för de döda. Hon spann och strävade, så att hon kunde hålla sin brasa brinnande alla nätter. Och hon var lycklig, eftersom hon visste, att någon behövde henne.

Så kom där en söndag, då hon ej sågs på sin plats i kyrkan. Några bönder gingo upp till hennes stuga för att se, om något fattades henne. Då var hon redan död, och de buro liket med sig nedåt bygden för att begrava det.

Då gamla Agneta nästa söndag sattes i jorden, strax före mässan, var det ett ganska ringa antal människor, som följde henne. Icke heller såg man sorg i någons ansikte.

Men plötsligen, just då kistan skulle sänkas, kom en hög och allvarlig munk in på kyrkogården, och han ställde sig att peka uppåt den snöklädda alpen. Då sågo de, som stodo vid

graven, att hela alpen klätt sig i skäraste rött,
liksom sken den upp av glädje, och att mitt över
den slingrade sig ett tåg av små, gula lågor
liksom av brinnande ljus. Och dessa ljus voro lika
många som de ljus den döda givit de osaliga.

Då sade folket: »Prisad vare Gud! Hon, som
ingen här nere sörjer, har dock kunnat finna
vänner där uppe i den stora ödsligheten.»
